

nøgle-begreb indlæring. Den praktiske forståelse af dette begreb spores tilbage til bestemte dele af udviklingspsykologien, særligt Jean Piagets arbejde. Dette gennemgås i hovedtræk, og det påvises at teorier anvendes stærkt selektivt: Både som legitimation af ideologiske standpunkter i forhold til det man mener børn har godt af, og i forsøget på at forbedre kommunikationsteknikken i forhold til den indlæring som ofte er målet. En sådan forbedret teknik bør, som det allerede er nævnt, ikke adskilles fra en diskussion af det indhold der skal formidles, og det kan den piagetske udviklingspsykologi ikke anvendes til.

Hvad der måske er mere problematisk ved en for kraftig vægtning af de nævnte udviklingspsykologiske forestillinger er, at hele den emotive eller følelsesmæssige udvikling bliver underprioriteret, fordi teorien i alt væsentlighed vedrører den kognitive udvikling. Dette betyder for Larsen at man må ty til driftspsykologien for at forstå hvorfor børn mange gange er optaget af udsendelser som deres kognitive apparat ikke kan kapere - tænk f.eks. på mange, også små børns optagethed af sæbeoperaen "Dallas". Selv om det ikke fremgår klart af artiklen, så antydes det at et sådant paradigmeskift fra Piaget til Freud også implicerer en større vægtning af det Harms Larsen kaldte den kunsteriske kommunikationsmåde. I hvert fald afsluttes artiklen med nogle meget positive vurderinger af den lagkagesekvens som Højbjerg har analyseret i en tidligere artikel - og kritiseret. Det afgørende er imidlertid at eksemplet ikke er "Dallas" men den nævnte sekvens fra "Se Hundested og gå", netop fordi den amerikanske serie er reaktionær - for nu at sige det kort - mens Thomas Windings lagkagehistorie er autonomibefordrende.

Afslutningsvis bør det understreges at det ikke drejer sig om enten journalistiske magasinprogrammer for børn eller lagkagehistorier, men derimod nok om enten kitsch eller kunst i den nævnte forstand.

Red.

Redigeringen af dette nummer sluttede 11. marts 1982.

BØRN VED SKÆRMEN

- OM BØRNS VANER OG OPLEVELSER

Af Olga Linné

Denne artikel er struktureret omkring tre områder af forskning om børn og TV, nemlig børns eksponering, børn og identifikation og børn og voldsprogrammer i TV.

Mange områder af børneforskning bliver altså ikke behandlet i denne artikel. Områder, der f.eks. behandler TV's positive effekter, både kognitivt og emotionelt. Områder, der vedrører effekter på normer og vurderinger i almindelighed. Områder, der behandler, hvordan børn oplever, at andre grupper af mennesker præsenteres. Endvidere savnes beskrivelse af TV-udbudet både for børne- og voksenprogrammer. Børns sociale vilkår er berørt meget overfladisk.

Alt det, der ikke står i artiklen, er naturligvis vigtigt. Grunden til at det ikke står der er bl.a., at det ikke er muligt at få alt med på et begrænset antal sider. Jeg har valgt at beskrive noget om eksponering, identifikation og vold helt enkelt fordi det er områder, hvor der i årenes løb er satset mange penge samt en hel del arbejdskraft fra forskernes side. De tre begreber har været nogle af nøglebegreberne i forskningen om børn og TV.

Børns eksponering for TV

De første år i et barns liv er meget væsentlig for det individ, barnet bliver som voksen. Det er et faktum, som de fleste psykologer og sociologer blev enige om for nu snart mange år siden. Barnet relaterer sig til sine forældre, søskende, til andre børn som det møder på institutioner og på hjemmebane. Når barnet er omkring tre år, har det udviklet sig meget langt fra det lille hjælpeløse individ, som lå og skreg og som mange nybagte forældre var bange for at røre, fordi det så så sart ud.

Det tre-årige barn har i vort samfund - foruden en masse andre oplevelser - også udviklet interesse for TV og præferencer for visse TV-programmer. Det har det gjort ved at gå forbi TV-apparatet, når det er tændt, ved at lægge mærke til, hvilke programmer forældrene og søskende vil se, ved selv at blive fascineret af noget, det ser i billederne eller hører fra den firkantede boks, som oftest stadig står midt i dagligstuen.

Næsten alle danskere har TV. Man regner med, at dækningen er ca. 94 pct. I Danmark er der for øjeblikket én TV-kanal, men ca. 63 pct. af befolkningen kan også tage enten svensk eller tysk TV. Dette indebærer, at en hel del danske børn kan se tre kanaler (en dansk og to svenske) eller fire kanaler (en dansk og tre vesttyske)¹.

Set med europæiske øjne - for ikke at tale om amerikanske - er dette ikke særligt meget. I flere europæiske lande kan børn se på otte eller ni kanaler, når man medregner andre landes kanaler. I USA findes foruden de tre store TV-organisationer et hav af andre, så TV sender hele dagen.

Hvor meget ser børn da på TV? Ja, det er naturligvis forskelligt fra land til land. Førskolebørn i Danmark ser TV ca. en time pr. dag og det samme gør norske småbørn. (Norge har også en kanal, men en hel del børn i Oslo-området kan også se Sverige). Tre-årige i Sverige og Finland, som begge har to kanalsystemer, ser lidt mere, nemlig ca. 1½ time pr. dag². Man kan diskutere, om en time pr. dag eller 1½ time pr. dag er meget eller lidt. Her skal vi blot minde om at det drejer sig om børn, som endnu ikke er begyndt i skole.

Hvis vi så sammenligner med, hvor meget førskolebørn ser TV i lande, der har et betydeligt større udbud, fæstner man sig ved, at amerikanske to-fire-årige ser mere end fire timer TV pr. dag i gennemsnit³.

Resultater fra Europa og USA peger på, at børns TV-sening stiger fra syv-års alderen til barnet bliver ca. 11-12 år, for derefter generelt - også i Danmark - at falde blandt de 13-14 årige. 7-14 årige som gruppe i Danmark ser således ca. 1½ time pr. dag, mens 11-12-årige ser ca. to timer pr. dag. Dette mønster, at TV-seningen kulminerer i 11-12 års alderen, for senere at formindskes i teen-age-alderen, er et mønster, man kan finde i alle lande, der

har TV. Tallene på, hvor mange timer børn ser TV, varierer naturligvis, men selve mønstret er det samme i de forskellige lande⁴.

Det er i storkonsument-aldersgruppen, at udenlandske TV-stationer får mere interesse for ungdommen. I Danmark kan - som før nævnt - ca. 63 pct. af den voksne befolkning se en eller anden udenlandsk kanal. Ca. 40 pct. kan se Sverige, mens ca. 30 pct. kan se Tyskland. Det bliver tilsammen 70 pct., opdager den opmærksomme læser, men forklaringen ligger i, at ca. 10 pct. kan se både Sverige og Tyskland. Men der er betydeligt flere af den voksne befolkning, der benytter sig af muligheden for at se Tyskland end for at se Sverige. Således rapporterede Linné, Marosi og Nordahl Svendsen i 1980, at ca. 70 pct. af den voksne befolkning havde benyttet sig af muligheden for at se Tyskland i den forløbne uge, mens det var lidt over 50 pct., som havde set Sverige⁵.

Tyske programmer er således - trods sprogbarrieren - mere attraktive for voksne danskere end svenske programmer. Hvorfor det? Svaret ligger nok i det, som man kan vælge at se på Tyskland. Det er ikke diskussions- og kulturprogrammer, men snarere sport, underholdningsshow's og så hit-programmet over alle hit-programmer: Krimien. Den synes at fungere på ethvert sprog, den bliver sendt. (Her skal man huske, at tyskerne faktisk indtaler programmerne, således at amerikanske skuespillere, som næppe er kendt for deres sprogkundskaber, pludselig taler fremragende tysk). I en undersøgelse, som udkom i 1980, konstaterer Linné og Marosi, at af de 7-14-årige, der havde mulighed for enten at tage Sverige eller Tyskland, vinder Tyskland stort. I denne undersøgelse spørger man, hvad barnet så igår. 26 pct. af de 7-14-årige sagde, at de så svensk TV igår. Det er en meget lille forskel mellem de forskellige aldersklasser i gruppen. Hovedresultatet er, at mellem 26 og 29 pct. af de danske børn, der har mulighed, så svensk TV igår.

Men billedet forandres, når det gælder tysk TV. Her er det 59 pct. af de børn, som har mulighed for at se tysk TV, som benyttede sig af det igår. Og her er forskellen stor mellem de forskellige aldersgrupper. Frem til 10-års-alderen er det 36 pct. af børnene, der har mulighed for at benytte tysk TV, som også gør det. Men af de børn, som er mellem 11 og 12 år - og traditionelt er

storkonsumenter - opgiver 95 pct., at de så tysk TV igår. 13-14-årige i Danmark begynder at se mindre. Det er "kun" 64 pct. af dem, der så på tysk TV igår.

Hvorfor nu præsentere dette batteri af tal? Ja, fordi de på deres egen tørre måde entydigt demonstrerer følgende fakta:

- 1) Jo flere TV-kanaler og jo længere sendetid, der tilbydes, jo mere ser børn og ungdom TV.
- 2) Jo flere programmer en station sender - af den slags man lidt gammeldags kunne kalde af underholdende karakter, d.v.s. sport, underholdningsshow's og fiktion - jo flere er der, som ser på programmet.

Konklusionen er selvindlysende, er den ikke? Jo større valgfrihed et menneske tilbydes via TV, desto mere benytter det sig af mediet. Eller er konklusionen tværtimod: Jo mere af det samme udbud, der præsenteres, desto mere kommer mennesker til at se det?

Visse kendsgerninger støtter den sidste hypotese, f.eks. at selv småbørn ser betydeligt mere TV i USA end i Skandinavien.

Af de mange TV-kritikere, der findes i Skandinavien, er det svært at finde en eneste, der ville påstå, at dette beror på, at de amerikanske programmer i almindelighed er betydeligt bedre eller giver en større valgfrihed for personen end de skandinaviske programmer.

Et helt andet aspekt er, at USA - med sit uhyre store udbud - selvklart også kan producere programmer, som er af høj kvalitet.

Hvis man bare var interesseret i resultater, som er beskrevet foroven, var det en nærliggende tanke, at man ikke ønskede en større satsning af det indenlandske medie rent kvantitativt, men snarere kvalitativt. En anden nærliggende tanke ville være, at hele diskussionen omkring Nordsat er lidt indsnævret. Det er nemlig ganske let at påvise, at folk i princippet føler sig tiltrukket af de lette underholdningsprogrammer, og at de kun - når der ikke er andre alternativer - ser på de programmer, der forsøger at formidle den mindre glamorøse del af vort liv.

Når man nu ved, at den danske befolkning ikke ser særligt mange kulturprogrammer fra Danmark, hvad er det så, der får én til at tro, at de absolut vil se kulturprogrammer fra Norge? Eller kulturprogrammer fra Finland - tekstet til svensk? Er det en realistisk tankegang? Folk ville få "forøget kendskab til nordiske landes kulturer". Det var Nordsats målsætning. Er det ikke lettere at tro, at folk vil vælge de fiktionsprogrammer, de vil se, hvadenten de kommer fra Norge, Sverige eller Finland?

Situationen er mere kompliceret. Til at begynde med vil en masse børn hellere se Tyskland end Sverige. Her ser man et andet brud på Nordsat-tanken. Hvad nytter det, at vi for dyre penge har en Nordsat, hvis man foretrækker at se en amerikansk film - eftersynkroniseret til tysk på tysk TV?

Men det er jo ikke bare antal kanaler og udbud i dem, som influerer de tre-årige seere. Drengene i tre-års-alderen synes f.eks. om at se mere på sports- og informationsprogrammer, mens piger i tre-års-alderen har lært at synes mere om underholdningsprogrammer og hjemme-hos-programmer.

Indebærer dette, at TV påvirker holdninger hos små børn? Ja, er svaret. På samme måde som TV påvirker holdninger hos voksne. Men det er ikke på den direkte måde, som man ofte tror. Det er snarere således, at man gang på gang tvinges til at konstatere, at TV's kraftigste effekt er at forstærke allerede eksisterende holdninger. Således forstærker f.eks. TV holdninger, der findes ude i de mange hjem, om at drenge adskiller sig fra piger på mange måder, og gør de ikke det, så burde de gøre det. Ovenfor valgte jeg bevidst at komme med eksempel fra voksenudbudet. Det er nemlig ikke sådan, at små børn kun ser børneprogrammer. Små børn ser alle slags programmer. I Danmark er der f.eks. ca. 10 pct. af tre-seks-årige, der trofast ser TV-avisen hver aften⁶. På fredage, lørdage og søndage ser disse og ældre børn mange voksenudsendelser med kønsrollemønstre, som ikke nødvendigvis findes i børneprogrammer. Det er jo nemlig sådan, at når man siger, at TV fremfor alt forstærker allerede eksisterende holdninger, så indebærer det, at man tager hele mediet med. Ingen vil nægte, at der i de skandinaviske TV-organisationer f.eks. findes børneprogrammer, der radikalt vil forandre f.eks. på

klassiske kønsrollemønstre, men man kan godt forstå, at effekten ikke altid bliver så overvældende, når børn ofte ser børneprogrammer alene, og ser en wild-west serie med helt andre normer, som indgår på en lørdag aften sammen med forældrene. Forældre, der accepterer de normer og vurderinger. Det er altså vigtigt at huske på, at vi taler om hele udbudet, også de såkaldte harmløse underholdningsprogrammer - og ikke bare om nogle få undtagelser.

På samme måde er det vigtigt at huske, at barnet i sin hverdag oplever, hvordan livet virkeligt er. I de fleste familier i Skandinavien er det stadig moderen, der laver mad til hverdag, det er stadig faderen, der har det "væsentlige arbejde", det er stadig sådan, at de små børn fremfor alt møder kvinder i deres liv. Mor, børnehavepædagogen eller førskolelærere etc.

Altså - småbørn fører deres verden med sig, når de ser TV. De fører den med sig på en mere tydelig måde, end voksne gør. Det er en af grundene til, at det både er lettere og sværere at studere småbørns reaktioner på TV, end voksne menneskers.

Man kan spørge voksne mennesker om, hvad de synes om forskellige programmer, hvad de forstod eller ikke forstod. Man kan næppe lave et interview med en tre-årig - i hvert fald ikke, hvis man forventer noget, man kan tolke og analysere.

Når man interviewer en tre-årig, taler vedkommende om detaljer. "Der var en knap, en prik i programmet". Efter nogle forsøg, indser man, at det ikke går at interviewe. Men så kan man jo iagttage barnet, mens det ser TV, og det giver straks mere frugtbare resultater. Små børn viser klart, hvad de synes om og hvad de ikke synes om. Er noget uinteressant, begynder de helt enkelt at lege med noget, mens TV er tændt, eller de forlader rummet.

Børn og identifikation

Men hvad er det så, der sker med små børn, når de ser TV? Hvad oplever de? Identificerer de sig med andre børn? Påvirkes de, hvis de ser vold? Disse spørgsmål er nogle, som denne artikel vil beskæftige sig med.

Når et barn ser et TV-program, er det til at begynde med på en helt anden måde end en voksen. Det lille barn iblander sine egne umiddelbare erfaringer i programmet. Det gør den voksne også, men på en helt anden struktureret og indirekte måde.

Derfor har et af nøgleordene i børneforskning været identifikation. Identificerer barnet sig med, hvad der sker? Spørgsmålene har været uendelige og forskningsresultaterne ikke altfor koncise. Det er et område, hvor psykologi, sociologi og for den sags skyld massemedieforskning skærer hinanden.

Et udgangspunkt er psykologen Piagets kategoriseringer af børn⁷, hvor han mener, at et barn i alderen to-syv er inde i de pre-operationelle operationers periode, d.v.s. hvor de ikke magter at forstå/opleve det, der bliver serveret for dem, fordi de stadig kun ser verden med deres egne øjne. Mellem 7-11 befinder barnet sig - ifølge Piaget - i de konkrete (tanke-) operationers periode, og adskiller sig stadig fra voksnes tankegang. Først i 11-12 års-alderen når barnet de formelle (tanke-) operationers periode, og begynder at tilegne sig voksen-forståelsen. Piaget beskriver altså, at det første stadium karakteriseres af barnets "ubevidste egocentrisme". Det vil sige at barnet ikke er i stand til i tankerne at sætte sig ind i "den andens" sted og se sig selv fra "den andens" synsvinkel. F.eks. ses begrebet "udlænding" derfor som et absolut og ikke som et relativt begreb. Det andet stadium skildrer Piaget som et overgangsstadium uden særegne væsentlige bestemmelser og først i det tredje stadium, når processen er afsluttet, forstås f.eks. ordet "udlænding" som et relativt begreb⁸.

I relation til Piagets tankebaner har et antal sociologer og psykologer forsøgt at overføre de abstrakte begreber og gøre dem mere konkrete ved at spørge skolebørn om, hvad de oplever. En sammenfatning af nordiske undersøgelser kom frem i 1974⁹. I denne forsøger forskerne at relatere det eksisterende teoretiske grundlag til resultater fra børneforskning. Ifølge forfatterne er nogle af resultaterne følgende: Barnet identificerer sig med barnet i TV-programmet, hvis dette har en fornuftig funktion. Videre fremgår det, at piger tenderer at identificere sig med piger, og drenge med drenge. Men det er ingen regel. Piger har f.eks. betydeligt lettere ved at identificere sig med en

attraktiv drengerolle, mens det er yderst få drenge, der identificerer sig med en attraktiv pigerolle.

Der kan findes mange forklaringer på dette. En er, at piger ikke er forvænt med attraktive pigeroller og derfor fra tidlig alder har lært, at det er mere positivt at være mand eller dreng som i dette tilfælde. En anden er, at piger generelt - i løbet af de seneste hundrede år - har fået "retten" til at være drengagtige, mens de er små. På svensk findes et anerkendt udtryk, der hedder: "Hon är en riktig pojk-flicka", og det tolkes normalt som noget positivt. At være en "flick-pojke" eksisterer ikke på svensk. Udtrykket "tøsedreng" ved enhver dansker, hvad betyder.

Men pigernes evne til at identificere sig, går ikke bare ud over det andet køn, men også til andre kategorier af levende eksistenser. En amerikansk undersøgelse viser bl.a., at i den klassiske film om collien Lassie, hvor der både findes en attraktiv drengerolle og en attraktiv pigerolle, har alle drengene identificeret sig med drengen, mens kun 50 pct. af pigerne har identificeret sig med pigen. De resterende 50 pct. identificerer sig helt radikalt med hunden Lassie.

Udover at dette har en umiddelbar komisk effekt, er det ikke særligt mærkeligt. Dyr fremstilles jo ofte i film for børn nogenlunde på samme måde som børn i relation til deres forældre. Dyr er kloge, ofte til og med talende, hvilket man i og for sig ikke kan beskyjde Lassie for. Til gengæld er Lassie trofast, heltemodig og alment ædel. I Cecilia v. Feilitzens artikel: Barns rädsla och TV (jfr. senere), behandles børns angst-reaktioner, der ofte relaterer til, at nogen gør et barn eller et dyr fortræd. Barnet identificerer sig med dyr, ikke fordi det er et dyr, men fordi det minder om et barn, som samtidigt har en funktion i historien.

Mange har i løbet af årene spurgt sig selv, om det drejer sig om ligheds- eller ønskeidentifikation, når barnet identificerer sig. Er det f.eks. sådan, at en pige med store udstående tænder og rødt hår identificerer sig med den pige i programmet, der også har store tænder og rødt hår? Eller er det snarere sådan, at vor rødhårede veninde identificerer sig med, f.eks. Elisabeth Taylor i Lassie-filmene? En skuespiller, der hverken er kendt for sit røde hår eller

sine udstående tænder. Svaret, som den sammenfattende nordiske undersøgelse giver, er at det er et spørgsmål om både-og.

Dertil kan siges, at når det gælder lighedsidentifikation, så kan barnet, der ser på, blive relativt ekstrem i sine ønskemål. I en svensk film, der havde den intention at vise, at børn fra forskellige indvandrergrupper kunne lege med hinanden, viste det sig, at de svenske piger enten identificerede sig med de svenske piger eller drenge. Mens de svenske drenge valgte at identificere sig med de svenske drenge. Den lille jugoslav identificerede sig med barnet fra Jugoslavien og finnen med barnet fra Finland. Det viste sig altså, at effekten af programmet blev, at alle identificerede sig med sin nationalitet. Dertil skal siges, at filmen var en hverdagspsykologisk historie uden direkte helteroller.

Situationen bliver helt anderledes, når det gælder ønskeidentifikation. Til at begynde med er det oftere, at barnet overhovedet identificerer sig og for det andet er det direkte i relation til, hvor heltemodig rollen er. Jævnfør ovenfor med hunden Lassie.

Når man analyserer de publikum-fangende serier, som sendes for børn (og også for voksne), kan man godt se, at de fleste har elementer af både ligheds- og ønskeidentifikation. Astrid Lindgren fra Sverige har i mange år givet børn et antal afholdte film-serier, som sendes igen og igen. Ofte er hendes børn ikke specielt kønne eller specielt rige. Men de har til gengæld selvtillid. De tør f.eks. stille op mod de voksne. Deres forældre eller onkler respekterer dem som de individer, de er. Handlingen udspilles oftest om sommeren, og barnet er omgivet af dyr på landet. Med andre ord så har mange af de "dygtige" forfattere af børnelitteratur spontant fundet frem til en model, hvor man blander ligheds- og ønskeidentifikation. Til dette skal også siges, at ligheds- og ønskeidentifikation selvfølgelig ikke bare går på personen, men også på miljøer: Sol, sommer, hunde, sejlbåde etc.

Børn og vold på TV

Identifikationen fører videre til et af de mest udforskede områder, når det

gælder børn, nemlig om børn påvirkes af vold i TV. Når forskerne har studeret denne problematik, har det oftest været såkaldt underholdningsvold, d.v.s. vold i fiktionsprogrammer, og ikke vold som det fremstilles i nyheder og dokumentarprogrammer. En af grundene til, at det netop er fiktionsprogrammer, der er oppe til diskussion, er, at børn ofte ser disse programmer, og der heri gives mulighed for ønskeidentifikation. Helten i f.eks. den klassiske krimi er jo den stærke mand med ønsket om at opklare et problem. Han vil ikke være voldsom, men tvinges af omstændighederne til at forsvare sig. I og for sig kan man se, at volden er "berettiget", d.v.s. udført enten i selvforsvar eller som anticipation af, at hvis man ikke forsvare sig nu, så går det galt senere. Helten er oftest også opbygget på den måde, at man skal kunne identificere sig med ham. Enten er han både køn og klog eller også er han mindre køn, men meget stærk etc., etc.

Hvorfor har man nu brugt så mange forskningspenge på netop området børn og TV-vold?

Undersøgelserne kommer primært fra USA, men også fra England og Japan. Den skandinaviske litteratur består mindre af egenhændigt udførte undersøgelser på området, og mere af sammenfatninger og analyser af eksisterende udenlandsk litteratur¹⁰. Svaret ligger implicit i ovenstående linjer. Ifølge undersøgelser udført på Universitetet i Pennsylvania (Annenberg School) forekommer der i gennemsnit fem voldshandlinger på én time i TV's bedste sendetid (Prime-time). Dette beror naturligvis på, at prime-time i USA - foruden nyheder - mest består af fiktionsprogrammer. Endvidere peger undersøgelserne på, at der finder voldshandlinger sted i gennemsnit 18 gange pr. time i løbet af børneprogrammerne i USA¹¹.

Den seneste angivelse - set med skandinaviske øjne noget chokerende - beror på, at mange af børneprogrammerne består af såkaldte tegnefilm, hvor figurerne ihærdigt slår hinanden ihjel.

Denne statistik er en af forklaringerne på, at man har satset så mange penge på at studere TV-vold og dens effekter. Traditionelt er forskerne gået ud fra to diametralt modsatte effekt-teorier. Katharsisteorien hvor man mener, at en person, der er frustreret og som ser en film med vold, får afløb for

frustrationerne og bliver mindre aggressiv. Den forsker, som flittigst refereres, er S. Feshbach. Hans modpol er også en amerikaner ved navn Berkowitz, som peger på, at en frustreret person, der ser et program med voldsindslag, tenderer til at blive mere aggressiv. Disse to teorier har spillet en meget stor rolle i debatten, ikke mindst fordi de gav beslutningstagerne en herlig mulighed for år efter år at konstatere, at forskningsresultaterne "indtil videre modsagde hinanden", at ingenting med bestemthed endnu kunne fastslås¹².

I 1969 nedsattes i USA den tredje største komité siden anden verdenskrig for at belyse TV-voldens effekter. Den brugte 1 mill. dollars der blev anvendt til 25 nye undersøgelser og til at sammenfatte allerede eksisterende materiale. I 1972 konkluderede en sammenfattende rapport¹³, at seeningen på TV-vold kan lede til senere aggressivitet. Mere præcist udtrykker den rådgivende komité sig på denne måde:

Data tyder på, at ser man på vold i TV, kan det lede til aggressiv opførsel hos visse børn under visse omstændigheder.

Hvorfor skal man tage en så relativ vag udtalelse mere alvorligt end et antal enkeltprojekter, som i løbet af årene har peget på netop dette? Svaret er forbavsende ukompliceret. I komiteen indgår kun forskere, der er blevet godkendt af de større amerikanske TV-selskaber. Fra den foreløbige liste havde selskaberne strøget syv navne. En af disse syv var Berkowitz - ham med aggressivitetsteorien og 30 års erfaring på området.

Konklusionen var ganske vist vag i denne Surgeon General Report, men den peger ikke på, at forskerne var uenige. Men set med beslutningstageres øjne var de stadig åbenbart uenige, for endnu i dag er forskernes uenighed på dette område parade-eksemplet på det mest almindelige argument fra beslutningstagerne.

I et forsøg på at bryde dette dødvande, lod man i USA 10 år senere udføre et opfølgingsstudie, som bekræftede tidligere resultater¹⁴. Opfølgningen synes ikke at have ændret diskussionen om katharsis eller aggressivitetsmodellen.

Lederen af projektet, Dr. Eli Rubinstein mener, at dette formentlig beror på, at det er svært at finde en nøgleundersøgelse, som uden diskussion giver afgørende bevis på TV's skyld. Snarere er det jo her spørgsmålet om et kumulativt resultat fra hundredevis af undersøgelser, som peger på, at der eksisterer en relation mellem TV-vold og vold i virkelighed.

Det kan dog konstateres, at der ikke råder nogen uenighed mellem forskerne længere, når det gælder valg af katharsis eller aggressivitetsmodellen. Katharsismodellen er forladt.

Hvilke effekter mener forskerne så, at vold i TV kan give?

Imitationseffekten har man peget på i mange undersøgelser. Børn ser en vis handling, og så repeterer de den.

Udløsende effekt. Børn, der tidligere har behersket impulsen til at slå og gøre fortræd, gør det pludselig selv. Bekræftet i mange undersøgelser.

Mønsterdannende effekt. Børn lærer, at vold er en god måde at løse problemer på. Når man ikke kan andet, så slår man på samme måde, som helten gør. Og helten er jo pr. definition helt. Det indebærer ekstremt, at den der slår hårdest, også har retten på sin side.

Men foruden disse ganske direkte effekter, som er blevet konfirmeret af et antal undersøgelser, har forskningen taget andre nærliggende problemer op.

Tilvænnings-effekten eller ligegyldighed. Når man bliver eksponeret for så megen vold og så megen grusomhed i verden, så lærer man at acceptere det. Det er svært hele tiden at blive oprørt over det, som sker og føle væmmelse over dem, der begår vold og medfølelse med de, som udsættes for den.

Dette aspekt er ikke ligeså godt belyst, som de øvrige, men der findes en halv snes studier og almenpsykologisk teori og praktik, der peger på, at det er relevant¹⁵.

De seneste år har forskerne, som har arbejdet med TV's voldseffekter mindre studeret de direkte effekter og mere de indirekte. Således peger nyudgivne

undersøgelser fra Universitetet i Pennsylvania og New Yorks Fondation for Child Development på, at børn der ser meget TV har større tilbøjelighed til at tro, at verden er et ondt og farligt sted udenfor hjemmet, skolen etc., end børn, som ser lidt TV¹⁶.

Ovenstående resultat kommer fra USA på samme måde, som statistikken kom fra USA. De fleste af disse resultater er også undersøgelser, som har behandlet korttidseffekter af vold. Indebærer dette, at vi, der sidder i et helt andet mediesystem end det amerikanske, kan føle, "at det er jo synd for amerikanerne, og det er vel nok godt, at vi ikke har det på den måde"? Svaret er delvis ja. Der er ingen tvivl om, at de skandinaviske TV-organisationer udsender betydeligt mindre underholdende vold end de reklame-financierede amerikanske kanaler gør¹⁷. Her skal blot peges på to problemer, som ikke er helt irrelevante. For det første er der i løbet af de seneste år kommet en undersøgelse af langtidseffekter fra England. Denne undersøgelse peger klart på, at børn, der har set megen vold i TV, mens de gik i de små klasser (elementary school) også 10 år senere havde en - i større grad - aggressiv opførsel som teen-agere¹⁸. For det andet skal man huske, at denne artikel skrives netop nu, hvor den af statsministeriet nedsatte mediekommission diskuterer endnu en dansk kanal, samtidigt med at svenskerne har bestemt sig til at sende sin industri-satellit Telex op, som også kommer til at bære en TV-kanal. På samme tid som 63 pct. af Danmarks befolkning allerede nu kan se Vesttyskland eller Sverige og samtidigt med, at danskerne venter på, at op til flere udenlandske satellitter kommer til at sende programmer til dem. Måske er det sådan, at der ikke bliver sendt direkte reklamer midt i programmerne, som der bliver i det amerikanske system, men vi får reklamer og med dem jagten efter "populære programmer", defineret som programmer, der ses af mange mennesker.

Hvad skal vi nu stille op med underholdningsvolden i TV? Den svenske doktor Gustav Jonsson, der i sit lange liv med børnebyen Skå har fungeret som en god blanding af fornuftig psykologi med radikale ideer og et fornuftigt menneske, har engang skrevet:

Det går ikke at forbyde børn at se og opleve. Men jeg synes, at man

skal tale med ungerne om det, de ser. Sige, at man selv synes det er skidt. Man skal blot fortælle, at man ikke selv kan lide det. Man opbygger en tillid.

Så sandt. Murray fra USA afslutter sit kapitel om vold med ordene:

Mens videnskabsmænd er overbeviste om, at børn kan lære aggressiv opførsel fra TV, peger de også på den enorme evne forældrene har for at moderere denne påvirkning.

For en gangs skyld findes der også en skandinavisk undersøgelse, hvis vigtigste resultat vel var det samme som Murray refererer til¹⁹. Det viser sig gang på gang, at forældre, der diskuterer, hvad barnet ser i TV, kan moderere effekterne. Selvom barnet er storkonsument af voldsprogrammer. Altså overlade ansvaret til forældrene, og de skal nok klare det! Og kan de ikke klare det, så er det deres fejl! Men så enkelt er det desværre ikke. For det første kan man spørge, hvilke børn det er, der ser flest voldsprogrammer. Litteraturen er igen relativ enig. Det er børn, som lever under utrygge forhold. Børn der har en dårlig relation til forældrene og ofte til søskende og ofte også til kammeraterne. Det er de ensomme børn, der ser denne type film på TV, og som - når de bliver lidt ældre - også ser den type film i biografen. De har ofte forældre, der selv synes om denne type programmer og som ikke rigtig forstår, hvorfor man skal tale om det. "Det er jo i hvert fald bare underholdning".

Endnu findes der ingen undersøgelser, der peger på, hvilke børn der er storkonsumenter af videoprogrammer, som måske er den seneste eksponent for, at vold kan sælges.

Det er endnu ikke et spørgsmål om, at et medie kan tage et individ til sig og systematisk ødelægge dette individ. For øjeblikket er det i Skandinavien mere spørgsmålet om, at de børn, der har det dårligt ofte tenderer til at fare til TV-mediet, og at dette medie giver dem et antal erfaringer om, hvad de skal synes om omverdenen. De heldige børn, der har interesserede voksne omkring sig, kan stå imod. Men alle børn er ikke heldige - ikke engang i Danmark.

Ekstremt at fremføre krav om, at forældre skal se og diskutere programmerne med deres børn, er ikke bare urealistisk men næsten puerilt. Den der intet kender til, hvad en forældre føler, når hun/han er på vej fra arbejde på cykel for at hente sit barn i børnehaven, siden købe ind, tilberede mad, vaske op, rydde op etc. - den person kan ikke udtale sig om, at det ville være bedst for barnet, hvis man så med og bearbejdede barnets indtryk foran TV. Det kommer med sikkerhed ikke som en overraskelse for den trætte forældre, at hun/han burde gøre det, men problemet er, at hun/han ikke orker at gøre det.

TV er kommet for at blive og for at udvikle sig mere og mere. Og vi som er voksne idag har ansvaret for ikke at overlade vor verden til en gruppe mennesker, der har lært, at livet består af underholdning, som man trykker på en knap for at komme til at se, at folk der lider, ikke er interessante, og at det er farligt at gå ud i den mørke nat, hvorfor man hellere må sidde i sin dagligstue og betragte verden, som den bliver vist gennem TV - og påberåbe sig retten til mere politi. For en sag er sikker - og det behøver man ikke engang at have forskningsresultater for at vide - verden ser ikke ud, som TV viser, den er. - Og det findes der faktisk mange forskningsresultater på²⁰.

Fodnoter

1. Linné, O., Marosi, K., Nordahl Svendsen, E.: Medieforskning i Danmarks Radio 1979/80, DR 6B/80, kap. 1.4.
2. Linné, O. og Marosi, K.: Børn og Massemedier, DR 8B/80.
3. Murray, J. og Lonnborg, B.: Children and Television. A primer for parents. Nebraska 1981.
4. Feilitzen, C., Filipson, L. og Schyller, I.: Blunda inte för barnens tittande. Om barn, TV och radio nu och i framtiden. Stockholm 1977.
5. Linné, O., Marosi, K. og Nordahl Svendsen, E.: Medieforskning i Danmarks Radio 1979/80, DR 6B/80.
6. Linné, O., Marosi, K.: Børn og Massemedier, DR 8B/80.
7. Piaget, J.: Barnets psykiske udvikling. København 1969.
8. Koefoed, P., Linné, O., Marosi, K.: Nogle danske børns forestillinger om udlændinge, DR 2B/79.
9. Feilitzen, C.v., Linné, O.: Børn og identifikation i massekommunikationsprocessen. En sammenfatning af nordisk forskning og en teoretisk diskussion. Stockholm 1973 og København 1974.
10. En udmærket sammenfatning om børn og TV-vold findes i den svenske bog: Blunda inte för barns tittande, av C.v. Feilitzen, L. Filipson och I. Schyller, Stockholm 1977.
11. Murray, J. og Lonnborg, B.: Children and Television. A primer for parents. Nebraska 1981.
12. Brotherus, G.: Våldet i rutan, Söderström 1974.
13. Television and Growing up: The impact of Televised Violence. Report to the Surgeon General. United States Public Health Study, 1972.
14. Murray, J., Lonnborg, B.: Children and Television. A primer for parents. Nebraska 1981.
15. Feilitzen, C.v.: "Underhållningsvold och påverkan", In: Författeren nr. 4/5 1977.
16. Murray, J., Lonnborg, B.: Children and Television. A primer for parents. Nebraska 1981.
17. Sepstrup, P.: "En dag med Kanal 3." In: Massekultur & Medier, nr. 2, 1981.

18. Belson, W.: Television Violence and the adolescent boy. Saxon House 1978.
 19. Linné, O.: Barns reaktioner på våldsprogram på TV. Stockholm 1968.
 20. Gallagher, M.: The portrayal and Participation of Women in f.eks.: the Mass Media, UNESCO, Paris 1979.
- Gerbner, G.: Violence in Television Drama: Trends and Symbolic Functions, i George A. Comstock & Eli A. Rubinstein (eds): Television and Social Behavior, Vol. 1. Washington D.C.: US Government Printing Office, 1972 og "Cultural Indicators: Violence Profile. No. 9" i: Journal of Communication, Vol. 28. No. 3, 1978.
- Klein-Albenhausen: Die Darstellung der Frau in Fernsendungen mit Spielhandlung, Hamburg 1970.
- Seymor, B.: Kvinden i TV, København 1976.
- Shaw, I.: Violence on Television: Programme Content and Viewer Perception. London, BBC 1972.
- Tuchman, G. et al.: Hearth and Home - Images of Women in the Mass Media 1978.
- Vaagland, O.: Fjernsyn og vold. Bergen 1979.

Udenlandsk litteratur:

- Belson, W.: Television Violence and the adolescent boy. Saxon House 1978.
- Brown, R. (ed): Children and Television, London 1976.
- Feilitzen, C.v., Filipson, L. og Schyller, I.: Blunda inte för barnens tittande. Om barn, TV och radio nu och i framtiden, Lidingö 1977.
- Feilitzen, C.v. og Linné, O.: Børn og identifikation i massekommunikationsprocessen. En sammenfatning af nordisk forskning og en teoretisk diskussion. Stockholm 1973 og København 1974.
- Noble, G.: Children in front of the small screen. London, Constable 1975.
- Television and Growing up: The Impact of Televised Violence. Report of the Surgeon General United States Public Health Study, 1972.

Dansk litteratur

- Andreasen, A.L. m.fl.: Børnemarked. Kritik af børnemedier og -miljøer, København. Borgen 1976.
- Forchhammer, J. og Petersen, J-H.: Kulturens børn, Kulturministeriets arbejdsgruppe om børn og kultur. København 1980.
- Forchhammer, J. og Petersen, J-H.: Børn og biografer. København. Det danske Filminstitut, Børnefilmudvalget, 1976.
- Linné, O. og Marosi, K.: Børn og Massemedier, København 1981.
- Rasmussen, L. og Varming, E. (red.): Børn og levende billeder, København. Gyldendals Pædagogiske Bibliotek, 1976.
- Rose, L.: Tante TV og onkel oplæser. København. Forlaget Spar Knægt, 1976.
- Schultz, P. (red.): Børn og kultur. København 1979.
- Tufte, B.: TV's virkelighed - danske børns virkelighed. Speciale. Institut for Litteraturvidenskab, København 1981.

Olga Linné er fil.lic., forskningsleder ved Medieforskningen i Danmarks Radio.

BARNES RÄDSLÅ OCH TV

af Cecilia v. Feilitzen

Barns rädsla allmänt sett

Studier i barndomens historia visar att det på många sätt var ett helvete att vara barn förr. Säkerligen kände sig barn för t ex 150 år sedan ofta mycket otrygga och rädda. Men trots att barn i vårt samhälle i åtskilliga avseenden fått det bättre nu, kanske främst materiellt sett, avslöjar undersökningar en påfallande otrygghet och rädsla även hos dagens barn (se t ex 30).

Mycket av det som skrämmer barn idag är säkert det samma som skrämde barnen förr: t ex vuxna som straffar en eller skäller på en. Eller större barn, fula gubbar, eldsvådor, mörker, att gå vilse i skogen, spöken, vilda djur, att bli ensam och övergiven. Liksom rädsla för att inte duga, att misslyckas, att inte bli omtyckt. Och alla, både barn og vuxna, har i alla tider då och då haft ångest inför de stora livsproblemen - kärleken, döden och förtrycket.

Men vissa saker var antagligen dåtidens barn mer rädda för: t ex häxor, troll och jättar - det vittnar sagor och berättelser om. Eller vuxnas hugg och slag - så sent som för omkring 100 år sedan fanns en lag i Sverige som påbjöd föräldrarna att aga sina barn och ingenting hindrade andra vuxna från att gripa in och "uppfostra" på samme sätt (24).

Även om barnmisshandeln fortfarande är långt mer utbredd än man föreställt sig (ja, att den överhuvudtaget förekommer i familjer, "upptäcktes" så sent som på 1950-talet), finns i stället andra företeelser i vårt nutida samhälle som just dagens barn är mer rädda för. När svenska barn berättar om sin rädsla, är de oftast ensamma i berättelserna. De säger inte direkt att de är rädda för själva ensamheten, men situationerna de blir rädda i speglar ett samhälle, där vuxna har allt mindre tid för, råd med och plats för barn. I barns berättelser om sin rädsla från sydligare europeiska länder vimlar det ofta av deltagande personer runt det rädda barnet (38). Man kan alltså anta att det faktum att barn alltmer isoleras från vuxenvärlden, indirekt är en bidragande orsak till det allmänna oros- och ångesttillstånd som konstateras.